

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ФОРМУВАННІ ТА РЕГУЛЮВАННІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається роль політичних партій у формуванні та розвитку мовної політики держави. Особлива увага приділяється питанням законотворчих ініціатив. Визначається актуальність мовних питань під час передвиборчих кампаній.

Ключові слова: партія, політика, формування, регулювання, роль, виборчий період, наміри, російська мова, депутат, держава.

В статье рассматривается роль политических партий в формировании и развитии языковой политики государства. Особенное внимание уделяется вопросам законотворческих инициатив. Определяется актуальность языковых вопросов во время предвыборных кампаний.

Ключевые слова: партия, политика, формирование, регулирование, роль, избирательный период, стремления, русский язык, депутат, государство.

The role of political parties in forming and development of linguistic policy of the state is examined in the article. The special attention is spared to the questions of legislative process. Actuality of linguistic questions during electioneering is determined.

Key words: party, politics, formation, regulation, role, election period, aspirations, Russian language, deputy, state.

Політичні партії виступають активними учасниками політичного процесу в Україні. Саме вони безпосередньо беруть участь у його реформуванні та законодавчому регулюванні. Тому, важливим є визначення ролі політичних партій у формуванні та впровадженні мовної політики держави як складової етнонаціональної політики країни.

Більшість законів України у сфері мовної політики були ухвалені ще до 1996 року. Закон України «Про мови в Українській РСР» був прийнятий ще до розпаду СРСР. Цей факт потребує нагального вирішення проблеми прийняття нового закону про мови.

Значна частина розроблюваних народними депутатами законопроектів у етнополітичній сфері пов'язаний із мовною політикою та мовними правами громадян. Переважно йдеться про правові механізми розширення сфери вживання російської мови, зокрема надання їй статусу регіональної в ряді міст України в 2006 році. Цей процес викликав обурення громадськості та був оскаржений у місцевих судах та Конституційному Суді. В 2007 році це питання з ініціативи Партії регіонів сформувалося у проблемі проведення Референдуму з мовного питання, проте не знайшло свого продовження.

Ще однією проблемою є тлумачення положень Європейської Хартії регіональних мов та мов національних меншин, на які спираються зокрема депутати місцевих Рад, наполягаючи визнати російську мову другою офіційною.

Ці та ряд інших питань щодо мовної політики значною мірою актуалізуються напередодні виборів. Втім, ставлення політичних партій до проблем мовної політики в першу чергу відображається у їх програмних документах. Аналізуючи які варто зазначити, що зі 133 офіційно зареєстрованих в Україні (станом на 2007 рік) партій питання мовної (а в програмах деяких партій національної) культури, освіти і мовної політики обумовлені в документах Народного Руху України, Української Народної Партії «Собор» (з початку заснування Українська республіканська партія «Собор»), Української народної партії, Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», Української Народної Партії, Всеукраїнської партії духовності і патріотизму, Ліберально-демократичної партії України, Народно-демократичної партії, Партії «Молода Україна» та Слов'янської партії. В установчих програмах інших політичних партій посилається на питання мовної політики прослідковуються лише у зазна-

ченні користування нормами законів України, зокрема, Конституції України [1].

Українська Народна Партія «Собор», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Народно-демократична партія України, Партія «Молода Україна» та Слов'янська партія наголошують на вільному розвитку мов і культур всіх етносів, що мешкають на території України, зазначаючи пріоритетність української мови як державної. Остання підкреслює химерність розколу народу на етнічному і мовному ґрунті та визнає термін «Україна-Русь» як єдиний для усіх слов'янських народів [2].

Партія Ліберальна Україна виходить із принципового постулату щодо права кожного індивіда, етносу і нації на повноцінний національно-культурний і в цілому духовний розвиток. Схожа й думка Ліберально-демократичної партії України, яка зауважує в своїй Програмі, що «В національній політиці неприпустима будь-яка дискримінація. Держава не може розподіляти громадян за расовими, національними або етнічними ознаками. З точки зору української державності всі громадяни України складають український народ, або народ України. «Всеукраїнська партія духовності і патріотизму підтримує зусилля держави, політичних і громадських організацій, української інтелігенції по відродженню культури України, збереженню її надбань і передачі їх прийдешнім поколінням. У той же час партія не розглядає національну культуру як раз і назавжди сформовану. Вона виступає проти спроб штучно обмежити сучасний поступ української культури її консервативними традиціями, підмінити сучасну національну культуру етнографічною спадщиною [3].

Згідно зі своїми програмними документами Українська Народна Партія наголошує лише на збереженні традиційних та розвитку сучасних форм української культури [4].

Неоднозначною щодо мовних питань є програма Народного Руху України, в основу гуманітарної політики якої покладена ідея побудови національної Української держави, або ж української України. Рух проголошує гасло: «Утверджуймо українську мову – мова врятує майбутнє України!» Водночас Народний Рух України виступає за здійснення права національних меншин на вивчення рідної мови, створення культурно-освітніх товариств й земляцтв, театрів та концертних колективів, організацію преси рідною мовою, плекання національно-культурних традицій [5].

Хоча аспекти мовної політики письмово не закріплені у програмних документах багатьох сучасних партій, проте досить промовистими та впливовими є вони під час виборів.

За дослідженням Конгресу національних громад України мовна проблема була однією з основних причин боротьби за незалежність у модерній історії України і посьогодні залишається об'єктом уваги, що зазвичай актуалізується під час передвиборних перегонів.

Вивчаючи це питання В. Хмелько зробив спостереження, що вперше поляризація країни виявилася у другому турі президентських виборів 1994 року. Тоді Україна поділилася на дві частини – переважно західну, де в кожній з дванадцяти суміжних областей, включно з Києвом, більшість голосів у другому турі виборів отримав Леонід Кравчук, та східну, де в кожній з інших дванадцяти суміжних областей і в Криму більшість голосів отримав Леонід Кучма [6].

Аналіз даних опитувань, які провів у 1994 році КМІС (Київський міжнародний інститут соціології) показав, що в обох частинах України ставлення до політичних свобод і до правової рівності членів суспільства були фактично однаковими, а до особливостей ринкової економіки, до приватної власності та розвитку приватного підприємництва були або дуже подібними, або відрізнялися значно менше, ніж розподіли голосів за різних кандидатів. Значно відрізнялися лише деякі національно-політичні орієнтації – ставлення до членства України в СНД, до відносин між Україною й Росією і до статусу в Україні російської мови.

З'ясувалося, що розподіл голосів між Л. Кравчуком і Л. Кучмою в регіонах найбільше залежав від частки в них, відповідно, україномовних і російськомовних виборців.

Подібна ситуація склалась і під час виборів Президента 2004 року.

Так, чим більше в регіонах прихильників надання російській мові статусу другої державної, тим більше голосів у 2004 році отримав В. Янукович та в 2006 – «біло-сині». А чим більше в регіонах прихильників надання російській мові статусу місцевої офіційної та усунення російської мови з офіційного спілкування взагалі, тим більше голосів у 2004 році отримав В. Ющенко, а в 2006 – «помаранчеві» [7].

Аналізуючи передвиборчі програми кандидатів парламентських виборів 2006 року зазначимо, що розгляд питань мовної політики мав таке висвітлення: 1) захист інтересів української мови та мов національних меншин був передбачений у Програмах Українського Народного Блоку Костенка і Плюща та Всеукраїнської партії Народної Довіри; 2) захист лише української мови – Всеукраїнського об'єднання «Свобода», Української Консервативної партії, Блоку «Патріоти України», Соціально-Християнської Партії; 3) захист російської мови – Виборчого блоку «Держава – Трудовий Союз», Опозиційного блоку Не ТАК!; 4) захист мов усіх етносів, які мешкають в Україні – Всеукраїнської партії народної довіри та Виборчого блоку Бориса Олійника та Михайла Сироти. Партія «Віче» визначила важливість вивчення української, російської та англійської мов. У передвиборчих програмах інших партій та блоків питання мовної політики не розглядалися [8].

Передвиборний період 2005–2006 років позначився значною активізацією зусиль народних депутатів у площині розробки та внесення зако-

нопроектів, спрямованих на актуалізацію мовного питання. Спочатку в квітні, потім у травні, а згодом і в червні 2005-го у ВР намічалось розглянути 13 «мовних законопроектів», більшість із яких мала на меті уможливлення зміни статусу саме російської мови. Більшість цих законопроектів, згідно з висновками комітетів ВР, суперечили Конституції України в частині надання російській мові особливого статусу – статусу офіційної (другої державної) мови на території України, а також рішенню Конституційного суду України від 14 грудня 1999 р. про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі в навчальних закладах України [9].

Розгляд законопроектів про мову розпочався Верховною Радою ще в 1997 році, коли на розгляд восьмої сесії Верховної Ради було запропоновано два законопроекти народних депутатів В. Алексеєва «Про мови в Україні та про особливий порядок застосування російської мови на території України» та П. Мовчана «Про державну мову», слухання яких було перенесено на дев'яту сесію у лютому 1998 року. Зважаючи на порушення пунктів діючої Конституції України та неврахування тлумачень деяких чинних законодавчих актів держави, ці проекти не були прийняті.

У грудні 1998 року та лютому 1999 року були представлені законопроекти С. Кіяшко (Проект «Закону про мови») та О. Кучеренка (Закон «Про розвиток і застосування мов в Україні»), які розглядалися на третій сесії Верховної Ради в лютому 1999 року і четвертій та п'ятій сесії – у вересні 1999 року (на розгляд подано ще й законопроект О. Коктусева від 20.04.99 «Про розвиток і застосування мов в Україні») та березні 2000 року (на розгляд подано законопроект В. Коновалюка від 05.10.99 «Про розвиток і застосування мов в Україні») та внесено зміни у законопроект С. Кіяшко). Крім того, 30 червня 2000 року був запропонований законопроект від Уряду №28-2371/4 та законопроект С. Краснякова від 06.02.2001, розгляд яких було внесено до порядку денного восьмої сесії третього скликання, яка відбулася восени 2001 року.

У грудні 2001 року Верховна Рада України розглянула зазначені законопроекти про мови в Україні, що підняло питання про надання російській мові статусу офіційної. Верховна Рада України розглянула 3 із запланованих 6-ти проектів законів про мови в Україні: два депутатських і один урядовий. У двох законопроектах, запропонованих депутатами С. Кіяшком та С. Красняковим, передбачається, що державною мовою в Україні є українська, але російській мові надається статус офіційної.

Комітет з питань культури і духовності, що розглянув усі 6 законопроектів, рекомендував парламенту прийняти документ, внесений Кабінетом Міністрів. У цьому законопроекті, запро-

понованому Урядом, державною мовою в Україні є українська, що у свою чергу є обов'язковою для застосування в діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування. Відповідно до проекту закону, російська та інші мови національних меншостей України використовуються в культурно-освітній діяльності, а також в інших передбачених сферах.

Проте, законопроект не було затверджено, оскільки під час розгляду мовного питання парламент розділився на два табори. Частина депутатів виступали за надання російській мові статусу другої офіційної, інші висловлювали думку, що в Україні може бути тільки одна державна мова – українська. Зокрема, депутат від УНР В. Червоний, який виступив категорично проти надання російській мові статусу другої офіційної, аргументував це європейським досвідом. За його словами, в Європі неприпустимо, щоб у державі другою державною мовою була мова, що вже є такою в іншій державі. На думку члена КПУ Г. Крючкова, російській мові потрібно надати статус офіційної, що полегшило б і становлення державного статусу української мови. Діаметрально протилежною була позиція депутата О. Марченка, який вважає, що російський мова не може мати статус другої державної мови. Марченко вважає, що російська мова може використовуватися в спілкуванні, у діловодстві на рівні офіційних органів, не маючи при цьому офіційного статусу. Лідер ПСПУ Н. Вітренко переконана, що в Україні має бути дві мови з абсолютно рівними статусами – українська і російська. Депутат фракції «Реформі-конгрес» Б. Безпалій вважає, що російська мова повинна мати той статус, що вона має зараз – мова національної меншості. За його словами, якщо проголосити російську мову другою державною, то відбудеться те ж, що і в Білорусі – російська просто стане державною. Безпалій також упевнений, що при розгляді в парламенті питання про мови в Україні, перед виборами знову «зтрапляється» Рух з комуністами, щоб відвернути увагу від проблем з бюджетним процесом [10].

Розгляд нових законопроектів, як і саме їх подання, поновився лише в 2003 році. Як зазначає М. Хоменко: «Є у вітчизняній політиці така прикмета: актуальність законопроектів про мови різко зростає напередодні виборчих кампаній. Саме тоді кандидати в депутати чи президенти, які ніколи раніше не виказували своєї пристрасті до мовознавства, роблять страшні очі й розповідають про важке життя представників національних і мовних меншин або ж плачуть над долею «калинової та солов'їної», якій із дня на день загрожує забуття» [11].

І з цим важко не погодитись, адже саме за кілька місяців до парламентської виборчої кампанії на розгляд четвертої сесії Верховної Ради, яка відбулась восени 2003 року, було представлено п'ять законопроектів: Мироненка В. від 01.07.03 «Про розвиток і застосування мов в Україні», Мовчана П. від 13.05.03, Шуфрича Н. від 02-

.09.03, Горбачова В. від 02.09.03 (який був поданий на зміну законопроекту Горбачова В., Матвієнкова С., Іванова С. Проект Закону про мови в Україні від 11.07.2003) та Юхновського І. від 02.09.03. «Про мови в Україні», які також не знайшли свого офіційного законотлумачення.

У 2004 році свої законопроекти запропонували Круглов М. та Наконечний В. (Проект Закону про надання в Україні російській мові статусу офіційної від 10.11.2004) Шуфрич Н., Шульга М., Гайдош І. (Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про мови в Українській РСР» від 11.02.2004), Сухий Я., Дашутін Г., Іоффе Ю. (Проект Закону про мови в Україні від 05.10.2004), Черновецький Л. (Проект Закону про мови в Україні від 05.10.2004).

У 2005 році були також подані законопроекти Комара М., Вернидубова І. (Проект Закону про надання в Україні російській мові статусу офіційної від 16.11.2005), Горбачова В. (Проект Закону України «Про гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської мови, а також регіональних мов або мов меншин» від 02.12.2005), Фікса Є., Воюша В. Шуфрича Н. (Проект Закону про гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської мови, а також регіональних мов або мов меншин в Україні від 25.10.2005), Оржаховського А., Фікса Є., Воюша В., Шуфрича Н., Короля В., Самойлика К., Горбачова В., Матвієнкова С., Гінзбурга О., Мазуренка В., Іоффе Ю., Дашутіна Г., Сухого Я., Черновецького Л., Царьова О. (Проект Закону про гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської мови, а також регіональних мов або мов меншин в Україні від 03.11.2005), Мироненка В. (Проект Закону про застосування російської мови в Україні від 04.04.2005), Царьова О. (Проект Закону про внесення змін до Закону Української РСР «Про мови в Українській РСР» від 13.09.2004), Мороза О. (Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про мови в Українській РСР» від 21.01.2005), Баграєва М., Миримського Л., Хмельницького В. (Проект Закону про розвиток та застосування мов в Україні від 30.03.2005)

21-24 червня 2005 року в сесійній залі Верховної Ради України були розглянуті 13 законопроектів про мови Мироненка В. «Про застосування російської мови в Україні», Мовчана П. – Ситника К. «Про мови», Шуфрича Н. – Шульги М. «Про мови в Україні», Юхновського І. «Про розвиток і застосування мов в Україні», Горбачова В. «Про мови в Україні», Царьова О. «Про мови в Україні», Черновецького Л. «Про мови в Україні», Мороза О. «Про мови в Україні», Сухого Я. – Дашутіна Г. – Йоффе Ю. «Про мови», Оржаховського А. «Про гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської мови, а також регіональних мов або мов меншин в Україні», Фікса Є. – Воюша В. – Шуфрича Н. «Про гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської мови, а також регіональних мов або

мов меншин в Україні», Баграєва М. – Миримського Л. – Хмельницького В. «Про розвиток і застосування мов в Україні», Порошенка П. «Про мови». За основу, після доопрацювання, прийнятий законопроект Юхновського І.

На думку фахівців, законопроекти можна поділити залежно від того, визнають вони монополію української мови як державної в усіх неприватних сферах життя чи змушують її існувати в режимі жорсткої конкуренції з російською мовою. Різноманітність до цієї класифікації вносять деякі положення деяких проектів, які нагадують нам, що, крім російської, в Україні є ще більше десяти мов національних меншин. Згідно з Конституцією України російська мова належить до мови національної меншини. Цей факт відверто ігнорується багатьма запропонованими законопроектами. В той же час, в основу тексту мовного законодавства, а саме в Закон Української РСР, закладений особливий статус російської мови. Саме тому, мабуть, особливий статус для російської мови передбачають дев'ять із тринадцяти поданих законопроектів.

Найбільш лаконічна позиція в Л. Черновецького: російська мова, як і українська, є державна. В законопроектах О. Царьова, О. Мороза (у другому варіанті), П. Порошенка, а також Н. Шуфрича та його співавторів (М. Шульга та І. Гайдаш – законопроект 2004 р.; Є. Фікс та В. Воюш – законопроект 2005 р.) – жодного відкритого твердження про особливий статус російської, українська мова визнається єдиною державною. І водночас – вимоги користуватися двома мовами: то видавати документи, що посвідчують особу, то робити оголошення в транспорті, то застосовувати російську мову «поряд з українською мовою, як державною, та на умовах рівності з нею в регіонах, де жодна з поширених мов не використовується більшістю населення». Законопроект Шуфрича Н. – Фікса Є. – Воюша В. ще й обумовлює обов'язкове володіння російською мовою для держслужбовців і працівників місцевого самоврядування. Тобто російській мові фактично передається частина функцій державної.

Інші депутати (Баграєв М., Горбачов В., Мороз О.) застосували до російської мови термін «офіційна мова». Ніби й не державна, та все одно особлива. Перший варіант проекту О. Мороза, а також законопроект В. Мироненка, застосовують термін «робоча мова».

Втім, такий статус російської мови, поперше, не узгоджується з 10-ю статтею Конституції про те, що державною мовою в Україні є лише українська. По-друге, друк і копіювання всіх державних актів, документів двома мовами потребує неабияких коштів. По-третє, тотальна двомовність може призвести до абсурдних ситуацій, коли одночасна відповідь (наприклад військовослужбовців) різними мовами внесе непорозуміння і замешкання. А якщо звернутись до суто лінгвістичного аспекту, то певні однозвучні слова в різних мовах мають різне значення. Чи не призведе це до абсурду та непорозуміння?

Щодо запропонованих проектів виникає ще й запитання про відповідність їх пунктам Європейської хартії про регіональні мови, які враховані у законопроектах О. Царьова, О. Мороза, Н. Шуфрича – М. Шульги – І. Гайдаша, Я. Сухого – Г. Дашутіна – Ю. Іоффе, П. Порошенка, Н. Шуфрича – Є. Фікса – В. Воюша. Проте, згідно з ними, регіональна мова у своїй місцевості є обов'язковою для вивчення й офіційного спілкування. Така ситуація фактично обмежує можливості українців на пересування, а тим самим їхні громадянські права. Бо українець, який російську вже не вивчав і приїхав із західних регіонів, скажімо, на схід, тим самим позбавляється можливості працювати в місцевих державних установах. Діти цього українця, володіючи державною мовою, через незнання регіональної мають проблеми з освітою, в тому числі й з вищою. Зате не мають права опротестувати цю ситуацію. Бо від них вимагається «повага до географічних кордонів» усередині України.

Законопроекти П. Мовчана – К. Ситника, І. Юхновського та І. Юхновського – Л. Каденюка – С. Давимуки – Л. Танюка – В. Литвина – Б. Губського – О. Климпуша – В. Майстришина – І. Зайця – В. Зубанова – С. Гавриша – О. Білоруса – О. Зарубінського – М. Косіва – І. Сподаренка – І. Бокія – Б. Беспалого – В. Кафарського не передбачають захисту мов національних меншин, а захищають лише інтереси державної мови. Передбачається також кримінальна відповідальність за порушення статей цього закону. Власне, як і в законопроекті П. Порошенка. Тільки тут пропонують карати за вживання російської замість української, а там – за обмеження у користуванні російською. Подібні заходи можуть бути розцінені як дискримінаційні по відношенню до національних меншин [12].

Актуальним питання мовної політики залишилось і під час дострокових виборів до Верховної Ради 2007 року. Виникло навіть питання проведення мовного Референдуму.

Зазначимо основні засади програм учасників позачергових виборів до Верховної Ради в сфері мовної та етнополітики.

Мовні питання та етнополітика була предметом політичної риторики для БЮТ. У програмних засадах партії «Батьківщина» наголошувалося, що необхідно «домагатися відродження і розвитку національної культури і мови, культури і мови національних меншин, які повинні стати головним чинником консолідації громадян України». Проте, не зазначені шляхи реалізації цих положень. Лідерка блоку Ю. Тимошенко стала приділяти більше уваги мовній політиці під час своєї передвиборчої діяльності. Позиція її політичної сили деталізована в програмних девізах, уміщених у розробленій БЮТ програмі стратегічного розвитку України під назвою «Український прорив: до справедливої і конкурентоспроможної країни», яка складається з 12 пунктів. Зокрема третій пункт цієї програми передба-

чає створення громадського телебачення і радіомовлення та захист національного інформаційного простору. Відтак, виступаючи під час міжпартійного з'їзду БЮТ 5 серпня 2007 року, Ю. Тимошенко заявила, що наразі недоречно обговорювати питання про надання російській мові статусу другої державної, принагідно наголосивши, що політичні сили і державні чиновники повинні відмовитися від спекуляцій на цьому питанні. «Припиніть говорити про другу державну мову, – закликала їх вона. – Якщо хтось хоче другу державну – російську, то давайте вивчіть хоча б українську мову, а потім говоріть про це» [13].

У сфері мовної політики Комуністична партія України обстоює необхідність надання російській мові іншого статусу – «офіційної чи державної». У виборчій програмі дострокових виборів до ВР 2007 року під назвою «За народовладдя! Геть диктатуру» зазначається, що Компартією будуть забезпечені соціально-економічні та мовно-культурні потреби людей усіх національностей, що проживають в Україні, а нова редакція Конституції, запропонована комуністами, надасть російській мові статус другої державної при реальному забезпеченні державного статусу української мови.

Соціалістична партія України намагалася обходити питання мовної політики, обмежуючись загальними фразами про необхідність «подолання морально-духовної кризи в суспільстві – однієї з причин занепаду України».

У виборчій програмі СПУ зразка 2006 року, що мала назву «Збудуємо Європу в Україні», питання мовної політики опинилося на останньому, 21-му місці: «Внесений соціалістами закон про мови, який передбачає можливість кожному вільно користуватися рідною мовою, буде реалізований на практиці». У подальшому члени СПУ вказували, що варіант мовної політики, запропонований О. Морозом, є реальним шляхом усунення проблеми «розколу».

У розділі «Сдність та багатоманітність» виборчої програми Партії регіонів на дострокові вибори 2007 року під назвою «Стабільність та добробут» наведено положення, фактично тотожні до передвиборчих гасел 2006 року: «Ми – різні: на Півночі та Півдні, Заході та Сході, але ми – громадяни єдиної країни. У цьому – запорука нашої сили і процвітання». Стосовно мовної політики вказується, що партія виступає «за надання російській мові статусу державної мови». Тут же вказано на умову та механізм досягнення цієї мети: «Для цього необхідна стійка більшість у Верховній Раді». Ми – послідовні прихильники гасла: «Дві мови – один народ!»

У виборчій програмі виборчого блоку політичних партій «Наша Україна», «Народна самооборона», «Для людей – а не політиків!» на дострокових виборах 2007 року як одна зі стратегічних цілей зазначалося прагнення «Об'єднати націю через духовне відродження. Українські традиції і духовні цінності зцементують країну».

Пункт 6 цієї програми обстоює захист «нашої ідентичності – української мови та культури», формування єдиного інформаційного простору країни. Водночас тут ідеться й про забезпечення розвитку «мов і культур усіх меншин, що проживають в Україні. В той же час виступ Ю. Луценка під час одного з мітингів «Народної самооборони» в Дніпропетровську в червні 2007 року засвідчив факт розбіжностей усередині блоку щодо формування чітких позицій стосовно мови та загальнонаціональної єдності, оскільки в промові зазначалося про другорядність питань мовної політики [14].

Підсумовуючи, зазначимо, що мовна політика й питання формування спільної української суспільної ідентичності залишається на порядку денному політичних партій. Проте, найчастіше це питання є засобом політичних дебатів і суперечок. Найчастіше воно актуалізується напередодні виборів і зазвичай привертає увагу до протистояння української та російської мови. Провідною політичною силою, що ініціює це питання, виступають політичні партії. Вони мають усвідомити, що всі заходи та законодавчі ініціативи в

цьому плані повинні гармонізувати ситуацію та дозволяти адекватно вирішувати проблеми, а не актуалізувати та загострювати протиріччя.

Сучасна мовна ситуація є свідченням недостатньо спланованих заходів у напрямках вирішення саме законодавчого регулювання мовної політики. Прикладом може слугувати недотримання пункту 12 Універсалу національної єдності (підписаного Президентом В. Ющенком та лідерами політичних сил 3 серпня 2006 року), що затверджує статус української мови, як державної і рівний розвиток прав мов національних меншин. Натомість, ми маємо законопроекти, які передбачають особливий статус російської мови. А це, по-перше, ставить її на один ряд з державною українською, а по-друге, порушує права інших меншин на подібне врівноваження їх материнської мови із державною. Саме тому важливо в першу чергу врегулювати процес усвідомлення не заборони російської мови як мови спілкування, а нормативності української мови як державної. І провідну роль у цьому процесі мають відігравати політичні діячі, зокрема, і політичні партії, в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В.Г., Базовкін Є.Г. Політичні партії України: порівняльний аналіз програмних документів – Випуск 18. – 1993 р. – С. 81; http://old.urpsobor.org.ua/programa_urp.htm.
2. <http://www.slavonic.org.ua>.
3. <http://www.nru.org.ua/about/program/?id=15>.
4. <http://www.unru.org.ua/about/program/?id=15>.
5. http://www.vpdp.org.ua/docum/VPDP_programm_u.php.
6. Хмелько В. Через що політикам вдається розколювати Україну // Дзеркало Тижня. – № 24 (603). Субота, 24-30 червня 2006 року.
7. За матеріалами передвиборчих програм на <http://www.rada.gov.ua>.
8. Тищенко Ю. Мовна та етнічна політика в Україні: складові державної політики, роль політичних сил // www.zaxid.net.
9. Чи отримає російська мова в Україні статус офіційної? // courier.ru – 01/12/2001.
10. Хоменко М. Про мову промовка // Без цензури – № 10 (103) – 2005 <http://www.ukrnationalism.org>; С. Шумлянський <http://www.mediakrytyka.info/?view=298>.
11. За матеріалами <http://experts.in.ua/digests/www.intellect.org.ua> Політика 15.02.06 / УНІАН
12. Хорунжий Ю. Якою мовою говорити? Або мовне питання в програмах учасників парламентських виборів // <http://www.press.cv.ua> 20.09.2007.
13. Там же.

Рецензенти: Багмет М.О. – доктор історичних наук, професор;
Коваль Г.В. – кандидат політичних наук, доцент.